

Victoria Kamasa

Instytut Językoznawstwa

Wojna na listy. Struktura argumentacji w sporach ideologicznych ludzi nauki



Cel

Celem niniejszego tekstu jest opis struktury argumentacyjnej pojawiającej się w dwóch listach dotyczących wypowiedzi posłanki Krystyny Pawłowicz: *Liście otwartym pracowników naukowych w sprawie wypowiedzi prof. dr hab. Krystyny Pawłowicz* oraz *Oświadczeniu Akademickiego Klubu Obywatelskiego im. Prezydenta Lecha Kaczyńskiego w Poznaniu w sprawie naruszania zasad etosu pracownika nauki*. Pytanie badawcze brzmi zatem: Jak zbudowane są argumenty przytaczane przez autorów wspomnianych listów dla poparcia stawianych przez nich tez. Tekst może posłużyć także jako przykład aplikacji proponowanej przez Tokarza (2010) procedury formalizacji argumentów do ideologicznego sporu toczonego przez ludzi nauki¹.

Podstawy metodologiczne

Przedmiot badań

Przedmiotem analizy będą:

- *List otwarty pracowników naukowych w sprawie wypowiedzi prof. dr hab. Krystyny Pawłowicz* z dnia 29.01.2013 roku, w formie, w jakiej został on opublikowany przez portal <gazeta.pl> (List otwarty pracowników naukowych),
- *Oświadczenie Akademickiego Klubu Obywatelskiego im. Prezydenta Lecha Kaczyńskiego w Poznaniu w sprawie naruszania zasad etosu pracownika nauki*

¹ Autorka tekstu opublikowała artykuł, w którym analogiczną metodologię zastosowano do analizy struktury argumentacji we wniosku formalnym: Kamasa 2012.

z dnia 30.01.2013 roku, w formie, w jakiej został on opublikowany na stronie Klubu (Akademicki Klub Obywatelski im. Prezydenta Lecha Kaczyńskiego w Poznaniu).

Metoda badań

Dla odtworzenia struktury argumentów wykorzystamy schematyczny sposób zapisywania argumentów zaproponowany przez Tokarza (2010). Ze względu na miejsca dość rozbudowaną linię argumentacyjną zastosujemy podział na argumentację główną i wewnętrzną, zaś poszczególne argumenty zaklasyfikujemy jako szeregową bądź równoległą. Dla rozróżnienia między argumentacją szeregową a równoległą wykorzystamy kryterium zaproponowane przez Szymanka (2004): argumentację można uznać za szeregową, jeśli wykluczenie którejkolwiek z przesłanek zupełnie pozbawia pozostały zespół mocy uzasadniającej. Jako nadrzędną zasadę w rekonstrukcji argumentów przyjmiemy zasadę życzliwości w sformułowaniu proponowanym przez Goviera (1987): aby zrozumieć, jak ktoś argumentuje, staramy się odtworzyć linię myśli, która byłaby spójna i logiczna.

Problem przesłanek ukrytych

Na ryzyko związane z dowolnym dopisywaniem przesłanek entymematycznych do argumentacji zwraca uwagę cytowany powyżej Govier (2010): „jeśli zaczniemy dodawać przesłanki za każdym razem, kiedy nie uznajemy logicznego ciągu argumentów za naturalny, skończymy, odchodząc od argumentacji, od których analizy rozpoczęliśmy naszą pracę i badając nową argumentację, którą sami stworzyliśmy”.

Ze względu na to właśnie ryzyko cytowany autor sugeruje daleko idącą ostrożność w dodawaniu przesłanek do argumentacji, zalecając to jedynie w przypadku, gdy spełnione są następujące warunki:

1) sformułowanie tekstu dostarcza dobrego powodu, by to uczynić
lub

2) przesłanka ta jest konieczna, aby argumentacja była spójna
i równocześnie

3) argumentujący zaakceptowałby tę przesłankę,
a także wskazuje na rolę uzasadnienia dodania tej przesłanki formułowanego przez analizującego argumentację (Govier 2010). Z tych względów dla każdej dodanej przesłanki entymematycznej podamy uzasadnienie przemawiające za zasadnością uzupełnienia o nią argumentacji.

Notacja

Zastosujemy następującą konwencję zapisu:

- dokładne cytaty z analizowanych tekstów podane zostaną kursywą. Skrótem AK i numerem oznaczone zostaną kolejne akapity w analizowanych tekstach.

- użyjemy następujących skrótów: L1 – *List otwarty pracowników naukowych w sprawie wypowiedzi prof. dr hab. Krystyny Pawłowicz*, L2 – *Oświadczenie Akademickiego Klubu Obywatelskiego im. Prezydenta Lecha Kaczyńskiego w Poznaniu w sprawie naruszania zasad etosu pracownika nauki*, AKO – Akademicki Klub Obywatelski im. Prezydenta Lecha Kaczyńskiego oraz innych powszechnie przyjętych w społeczności akademickiej skrótów,

- argumentowana teza zapisana będzie po prawej stronie, wspierające ją przesłanki po jej lewej stronie, zaś przesłanki je wspierające po ich lewej stronie etc.

- argumenty, które uznamy za równoległe obwiedzione zostaną linią ciągłą,

- poszczególne elementy argumentacji szeregowej obwiedzione zostaną linią przerywaną i opatrzone na początku lub końcu znakiem „+”.

Identyfikacja tez

W żadnym z analizowanych tekstów teza nie jest wyrażona wprost, na przykład przy użyciu takich wykładników, jak *twierdzimy*, *postulujemy* czy *uznajemy*. Niemniej jednak dla obu tekstów możliwe jest wyróżnienie twierdzenia centralnego, które wydaje się wspierane przez pozostałe stwierdzenia pojawiające się w tekście. I tak dla L1 za główną tezę uznaliśmy: władze uczelni zatrudniającej prof. Pawłowicz powinny ją upomnieć (T1) wyrażoną w zdaniu: *Wzywamy władze uczelni zatrudniającej prof. Pawłowicz, by upomniały swoją podwładną* (L1, AK4), zaś dla L2: „List otwarty pracowników nauki” hańbi etos ludzi nauki w Polsce (T2) wywiedzioną ze stwierdzenia *W trwającą od kilku dni falę ataków medialnych, w sposób hańbiący etos ludzi nauki w Polsce wpisuje się list sygnowany przez grupę czterdziestu osób* (L2, AK3). Takie wyróżnienie tezy głównej pozwala w obu przypadkach na identyfikację struktury argumentacyjnej ją wspierającej, a także pozostaje, jak się wydaje, zgodne z ogólną wymową tekstów:

- w L1 pojawiają się stwierdzenia wyrażające negatywny emocjonalny stosunek wobec wypowiedzi posłanki Pawłowicz np. *czujemy się zawstydzeni* (AK2), *czujemy się zażenowani* (AK2), *jesteśmy oburzeni* (AK2).

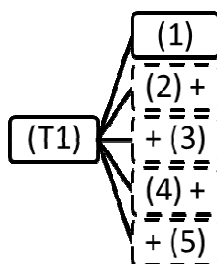
– w L2 sprzeciw wobec wspomnianego listu powtarzany jest w kilku miejscach: AKO wyraża zdecydowany sprzeciw wobec kolejnych działań godzących (...) w podstawowe elementy etosu nauki (AK1), a także stanowczo protestujemy przeciwko próbom niszczenia etosu prawdy (AK10).

Struktura argumentacji w L1

W L1 dla poparcia tezy o konieczności upomnienia posłanki Pawłowicz przez władze zatrudniające ją uczelni przytoczono pięć argumentów, z których pierwszy oraz połączone szeregowo drugi i trzeci, a także połączone szeregowo czwarty i piąty stanowią równoległą argumentację tezy głównej:

- (1) Posłanka Pawłowicz sprzeniewierzyła się etosowi naukowca (AK3).
- (2) Homofobia i transfobia to współczesna forma antysemityzmu (AK 5).
- (3) Żaden uniwersytet nie dopuściłby, aby jego pracownik wypowiadał antysemityczne twierdzenia (AK5).
- (4) Katechizm Kościoła katolickiego zaleca szacunek do każdego człowieka (AK4).
- (5) Homoseksualiści i transseksualiści są ludźmi (AK4).

Schemat argumentacji wygląda następująco:



Schemat 1

W schemacie 1 pierwszym z argumentów jest sprzeniewierzenie się etosowi naukowca przez posłankę Pawłowicz (1). W analizowanym tekście przedstawiono także liczne przesłanki popierające tę tezę zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio:

- (6) Elementem etosu naukowca jest służenie prawdzie (AK1).
- (7) Posłanka Pawłowicz mówi nieprawdę (AK3).
- (8) W przysiędze doktorskiej naukowcy zobowiązują się służyć prawdzie (AK1).
- (9) Homoseksualizm nie jest zaburzeniem (AK3).

(10) Leczenie osób homoseksualnych zostało odrzucone przez naukę (AK3).

(11) Identyfikacja płciowa osób transseksualnych jest niepodważalna (AK3).

Dodatkowo zasadne wydaje się uzupełnienie przesłanek (9) – (11) przesłankami ukrytymi, wskazującymi, że posłanka Pawłowicz wygłasza twierdzenia, których negacje zawierają przesłanki (9) – (11). Bez takiego uzupełnienia pojawiające się w tekście stwierdzenia (9) – (11) pozostają bez związku z analizowaną argumentacją. Otrzymujemy wtedy następujące przesłanki entymematyczne:

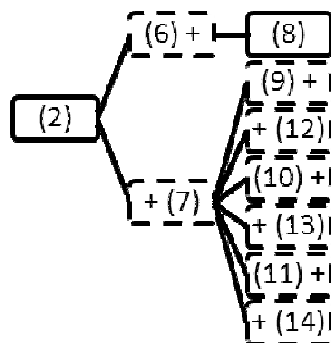
(12) Posłanka Pawłowicz twierdzi, że homoseksualizm jest zaburzeniem.

(13) Posłanka Pawłowicz twierdzi, że należy leczyć osoby homoseksualne.

(14) Posłanka Pawłowicz podważa identyfikację płciową osób transseksualnych.

Teza (1) jest wspierana przez szeregowe połączenie argumentów (6) i (7), które stanowią jedyną bezpośrednią argumentację dla tego twierdzenia. Z kolei argument (8) wspiera tezę (6). Pozostałe stwierdzenia stanowią w połączonych szeregowo parach: (9) + (12), (10) + (13), (11) + (14) równoległe wsparcie tezy (7).

W całości ten fragment analizowanej argumentacji przyjmuje następującą postać:



Schemat 2

W badanym tekście nie pojawia się dalsza argumentacja dla twierdzeń (2) – (4). Najbardziej rozbudowaną częścią badanego wywodu jest więc wsparcie tezy (7), że posłanka Pawłowicz mówi nieprawdę.

Argumentacja w L2

Na argumentację na rzecz głównej tezy L2 składają się następujące stwierdzenia zawarte w analizowanym tekście:

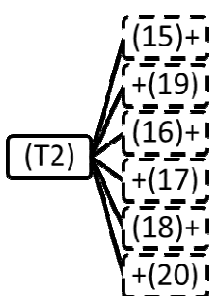
- (15) Do etosu naukowego należy służba prawdzie (AK4).
- (16) *List otwarty pracowników naukowych w sprawie wypowiedzi prof. dr hab. Krystyny Pawłowicz* jest elementem nacisku na władze uczelni zatrudniającej posłankę Pawłowicz (AK9).
- (17) Nacisk na władze uczelni stanowi zamach na autonomię nauki (AK9).
- (18) Stwierdzenie, że homoseksualizm nie figuruje na listach anomalii, nie jest istotne w świetle pełnej prawdy historycznej (AK7).

A także dwie przesłanki entymematyczne:

- (19) W *Liście otwartym pracowników naukowych w sprawie wypowiedzi prof. dr hab. Krystyny Pawłowicz* stwierdza się nieprawdę.
- (20) Do etosu naukowego należy stwierdzanie wyłącznie rzeczy istotnych w świetle pełnej prawdy historycznej.

Włączenie do argumentacji przesłanki (19) wydaje się konieczne, aby stwierdzenie (15) uzyskało moc argumentacyjną wobec tezy głównej. Ponadto w analizowanym tekście stwierdza się: *utrzymywanie tezy, że w wyniku zabiegów chirurgicznych można zmienić płeć danej osoby, jest nieprawdą* (AK5), co jest twierdzeniem zbliżonym do tego wyrażonego w *Liście otwartym* (AK3). Wątpliwości budzić może również status przesłanki (20). Jednak tylko jej włączenie pozwala na połączenie z tezą główną argumentacji dotyczącej tego, co bądź kto decyduje o normie i anormalności, która stanowi ok. 20% analizowanego tekstu (91 na 484 wyrazy). Zgodnie z zasadą życzliwości (Govier 1987: 133) uznaliśmy, że poświęcenie tak znaczącej uwagi temu zagadnieniu ma związek z główną tezą, zaś dodanie przesłanki (20) pozwala ten związek uchwycić.

Po dodaniu opisanych przesłanek entymematycznych argumentacja na rzecz T2 przyjmuje postać argumentacji równoległej za pomocą 3 par połączonych szeregowo argumentów, a mianowicie (15) + (19), (16) + (17) oraz (18) + (20):



Schemat 3

Również w przypadku L2 w tekście pojawia się bogata subargumentacja dla bezpośrednich argumentów na rzecz T2. I tak twierdzenie (15) wspierane jest, podobnie jak w przypadku L1, przez odwołanie do przysięgi doktorskiej:

- (21) W przysiędze doktorskiej naukowcy zobowiązują się służyć prawdzie (AK4).

Z kolei twierdzenie (19) poparte jest rozbudowaną, kilkupoziomową argumentacją. Na pierwszym poziomie składają się na nią twierdzenia:

- (22) Teza, że w wyniku zabiegów chirurgicznych można zmienić płeć, jest nieprawdą (AK5).

- (23) Homoseksualizm jest anomalią (AK6)

wraz z następującymi przesłankami entymematycznymi:

- (24) W *Liście otwartym...* twierdzi się, że homoseksualizm nie jest anomalią.

- (25) W *Liście otwartym...* twierdzi się, że można zmienić płeć za pomocą zabiegów chirurgicznych.

Dodanie powyższych przesłanek uzasadnione jest koniecznością połączenia tez (22) i (23), a także rozbudowanej argumentacji na ich rzecz z tezą (19). Bez takiego uzupełnienia stają się one twierdzeniami zupełnie niezwiązanymi z linią argumentacji rozpoznaną w L2.

W dalszym toku argumentacji tezę (23) wspierają równolegle dwie subargumentacje. Na pierwszą składa się twierdzenie:

- (26) Powodem uznania homoseksualizmu za normę było oszustwo w badaniach naukowych (AK7),

które wsparte jest przez odwołanie do publikacji *Kinsley – seks i oszustwo* (27). Druga z subargumentacji jest znacznie bardziej rozbudowana. Składają się na nią następujące twierdzenia:

- (28) Gdyby wszystkie osobniki danego gatunku zamieniły się w osobniki homoseksualne nie byłoby potomków (AK6).

- (29) Zadaniem każdego gatunku jest przekazanie genów następnemu pokoleniu (AK6).

- (30) Przekazywanie genów jest motorem ewolucji (AK6).

- (31) Przekazywanie genów jest podstawą istnienia gatunku (AK6).

- (32) W myśl syntetycznej teorii ewolucji, zadaniem każdego gatunku jest przekazanie genów (AK6).

Dodatkowo proponujemy uzupełnienie powyższej listy twierdzeń o następujące przesłanki entymematyczne:

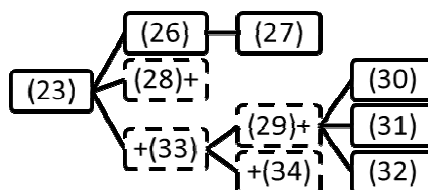
- (33) Brak potomków jest anomalią.

- (34) Brak potomstwa oznacza brak przekazu genów.

Przesłanka (33) połączona szeregowo z przesłanką (28) stanowi ogniwo łączące subtezę tej argumentacji, *homoseksualizm jest anomalią* (23), z dalszym

tokiem wyvodu. Z kolei przesłankę (34) uznaliśmy za konieczne uzupełnienie przesłanki (28), bowiem tylko przy szeregowym połączeniu ich obu uzyskujemy sensowne wsparcie dla twierdzenia (33).

Podsumowując, omawiana subargumentacja ma następującą strukturę: przesłanki (30) – (32) wspierają równolegle twierdzenie (29), które z kolei połączone szeregowo z twierdzeniem (34) wspiera tezę (33), ta zaś stanowi element szeregowej argumentacji na rzecz głównej tezy tej subargumentacji, czyli twierdzenia (23).

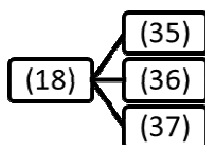


Schemat 4

Ostatnim elementem analizowanego tekstu jest argumentacja dotycząca nieistotności stwierdzenia, że homoseksualizm jest uznawany za normę (twierdzenie (18)). Składają się na nią następujące argumenty:

- (35) O normie i anormalności nie decydują czynniki subiektywne (AK8).
- (36) O wykreśleniu homoseksualizmu z listy chorób zadecydowało referendum przeprowadzone wśród psychiatrów i psychologów (AK8).
- (37) O wykreśleniu homoseksualizmu z listy chorób nie zadecydowały badania naukowe (AK8).

Wyżej wymienione twierdzenia stanowią elementy argumentacji równoległej, która przyjmuje następującą strukturę:



Schemat 5

Całościowe spojrzenie na argumentację w L2 pozwala uznać za jej najbardziej rozbudowaną część argumentację na rzecz tezy *homoseksualizm jest anomalią* (23), którą pośrednio lub bezpośrednio wspiera 9 przesłanek, co stanowi blisko połowę wszystkich argumentów zidentyfikowanych w tekście.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza umożliwiła identyfikację struktury analizowanej argumentacji w obu badanych tekstach.

W aspekcie porównawczym uwagę mogą zwracać następujące kwestie:

- argumentacje różnią się poziomem rozbudowania i złożonością. W L1 użyto w sumie 14 przesłanek, podczas gdy w L2 – 23. W L1 wyróżniliśmy 3 kolejne poziomy argumentacji – (I) bezpośrednie wsparcie tezy, (II) wsparcie bezpośredniego wsparcia tezy oraz wsparcie twierdzeń z poziomu (III), zaś w L2 o dwa poziomy więcej,

- w przypadku obu argumentacji bezpośredniemu wsparciu głównej tezy poświęcono mniej uwagi niż argumentacji na rzecz jednej z subtez (w L1: 5/14 przesłanek przy 6 argumentach na rzecz tezy (7), w L2: 6/23 przy wspomnianych już 9 argumentach na rzecz stwierdzenia (23)),

- w L1 występuje zdecydowana przewaga argumentacji szeregowych (12 na 14 argumentów), podczas gdy w L2 oba typy argumentacji występują z podobną częstotliwością (14 argumentów szeregowych i 9 równoległych),

- w obu argumentacjach pojawiają się przesłanki entymematyczne. Zarówno w L1, jak i w L2 w trzech przypadkach dotyczą one oskarżenia o stwierdzanie nieprawdy odpowiednio przez posłankę Pawłowicz (12 – 14) oraz sygnatariuszy *Listu otwartego...* (24 – 25). W L1 nie występują inne przesłanki ukryte, podczas gdy w L2 uznaliśmy za konieczne uzupełnienie argumentacji o trzy dalsze entymematy.

W swojej pracy Tokarz (2010) proponuje również narzędzia do oceny argumentacji pozwalające na ocenę zarówno samych przesłanek, jak i siły przejść inferencyjnych między przesłankami a tezami, których dotyczą. Jednakże ze względu na to, że ocena prawdziwości przesłanek wymaga w przypadku analizowanego zagadnienia dogłębnej wiedzy z takich dziedzin, jak teoria ewolucji czy seksuologia, świadoma swojej niskiej kompetencji w tym zakresie, z oceny takiej zrezygnowałam, pozostawiając ją czytelnikowi.

BIBLIOGRAFIA

- Akademicki Klub Obywatelski im. Prezydenta Lecha Kaczyńskiego w Poznaniu. *Oświadczenie w sprawie naruszania zasad etosu pracownika nauki*. Wersja on-line, 8.02.2013.
- Govier, T. 1987. *Problems in argument analysis and evaluation*. Dordrecht, Holland Providence, RI: Foris Publications.
- Govier, T. 2010. *A practical study of argument*. 7th ed. Belmont, CA: Cengage Learning.

- Kamasa, V. 2012. „Struktura argumentacji we wniosku formalnym na wybranym przykładzie”. *Investigationes Linguisticae* XXV. 27-57.
- List otwarty pracowników naukowych w sprawie wypowiedzi prof. dr hab. Krystyny Pawłowicz.*
Wersja on-line, 8.02.2013.
- Szymanek, K. 2004. *Sztuka argumentacji. Słownik terminologiczny*. Wyd. 2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Tokarz, M. 2010. *Argumentacja, perswazja, manipulacja: wykłady z teorii komunikacji*. Wyd. 2. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.